

Geboeid door Richard Foster

Evangelical in de breedte en in de diepte

- door drs. Teun van der Leer –

Richard Foster reist al zo'n 25 jaar met me mee. Wat me boeit in zijn werk – dat vooral gericht is op discipelschap en spiritualiteit – is dat hij put uit de breedte van de christelijke traditie en dat hij dit steeds praktisch hanteerbaar weet te maken. Die breedte zorgt tevens voor diepte: geen oppervlakkige 'succesmodellen' of 'zeven-stappen-plannen naar geestelijke groei', maar een putten uit bekende en onbekende bronnen die geduld en volharding belonen met kwaliteit. Traditie en vernieuwing zijn zo de twee handen op de 'ene buik' van een gezond en evenwichtig geestelijk leven.

Foster is een 'Evangelical Friend', behorend dus tot de evangelische tak van de quakers in de Verenigde Staten. Hij werkte als voorganger en als hoogleraar aan de *Friends University* in Wichita, Kansas. In 1988 richtte hij *Renovaré*¹ op. Het 'covenant' waar deze beweging christenen toe uitnodigt kan gelezen worden als de samenvatting van waar het hem in heel zijn werk om te doen is:

In utter dependence upon Jesus Christ as my everliving Savior, Teacher, Lord and Friend, I will seek continual renewal through (1) spiritual exercises, (2) spiritual gifts and (3) acts of service.

Het gaat Foster om een vernieuwing die geestelijke discipline vraagt (*exercises*), openstaat voor het werk van de Geest (*gifts*) en zich vertaalt in concrete activiteiten (*acts*). Het gaat om een Christocentrische spiritualiteit die zeer 'aards' is, dicht bij het gewone leven. Zo'n spiritualiteit ontwikkelen gaat niet vanzelf². Behalve in de Schrift gaat Foster daarvoor te rade bij de kerkgeschiedenis over 'de hele lengte' (van de woestijnvaders tot de charismatische beweging) en 'de volle breedte' (van katholiek en orthodox tot evangelisch). Zijn eerste boek, *Celebration of discipline*³, geeft uit die volle breedte methodische aanwijzingen voor persoonlijke geestelijke groei, terwijl *Streams of Living Water*⁴ de grote tradities beschrijft waaruit deze disciplines zijn voortgekomen. Dit laatste boek is als het ware de theologische en kerkhistorische 'achterkant' van het eerste boek. Opvallend – en veelzeggend – is dat beide titels een oproep tot viering zijn: *Celebration of discipline*, en, de ondertitel van 'Streams': *Celebrating the Great Traditions of Christian Faith*. Het gaat bij Foster om meer dan leren en bestuderen alleen; het gaat vooral om het concrete 'feest van de navolging'.

De nieuwe levenswandel

In 'De nieuwe levenswandel' gaat het blijkens de ondertitel om 'de weg naar een actieve beoefening van het geestelijke leven'. Drie dingen worden direct in de eerste bladzijden heel krachtig neergezet:

- Oppervlakkigheid 'is de vloek van deze tijd' en 'de eis dat onze verlangens onmiddellijk bevredigd moeten worden is primair een geestelijk probleem (...) we hebben meer mensen nodig met diepgang' (10).
- Geestelijk leven is niet alleen bedoeld voor 'geestelijke reuzen'. Het is noodzakelijk dat ons geestelijk leven betrokken is op het leven van alledag en 'het is Gods bedoeling dat heel gewone mensen een actief geestelijk leven hebben' (10).
- De enige voorwaarde voor groeiend geestelijk leven is een verlangen naar God.

Daarmee is de toon gezet voor niet alleen dit boek, maar voor al zijn werk. Vervolgens waarschuwt Foster dat hij weliswaar heel praktische aanwijzingen gaat geven en vormen aanreiken voor de ontwikkeling van ons geestelijk leven, maar dat deze vormen altijd ‘moeten corresponderen met een innerlijke en geestelijke werkelijkheid’ en dat ‘de houding van het hart het allerbelangrijkste is als we willen binnentreden in de realiteit van het geestelijk leven’.

Die vormen hebben we wel nodig. Terwijl er voor de zonde geen speciale inspanning nodig is, omdat de natuurlijke beweging van ons leven die ‘vanzelf produceert’⁵, vraagt de godsvrucht om *oefening* (1 Tim. 4:7b). Het pad van deze beoefening bevindt zich op de richel tussen enerzijds de afgrond van het *moralisme* en anderzijds de afgrond van het *antinomianisme*. Dit pad noemt hij – met een verwijzing naar de ‘kostbare genade’ van Bonhoeffer⁶ - ‘de weg van de beoefening van de genade’: ‘Het is “genade” omdat het een geschenk is; het is “oefening” omdat er iets is dat wij moeten doen’ (16).

Vanuit dit (theologisch) *fundamentele* hoofdstuk volgen nu de aanwijzingen en ‘exercises’ voor een actieve beoefening van het geestelijk leven, waarbij zowel het innerlijke (gebed, meditatie), het uiterlijke (eenvoud, dienstbaarheid) en het gemeenschappelijke (schuldbelijdenis, geestelijk leiding geven) aan de orde komen. Elke hoofdstuk heet ‘de weg van...’ meditatie, gebed, vasten, studie, eenvoud, stilte enz. Dit geeft steeds aan dat het om een *proces* gaat en niet om een simpele aan te wenden ‘techniek’ en tevens dat het ergens *naartoe* gaat. We zijn nog niet ‘gearriveerd’; we zijn nog ‘onderweg’.

Die weg is altijd een weg van *verandering*, een volgende constante in het werk van Foster. Zo merkt hij in ‘de weg van de studie’ naar aanleiding van 2 Tim. 3:16 op dat de Schrift niet bedoeld is om ons te *informer*en, maar te *transform*eren (‘weerleggen, verbeteren, opvoeden’). Nog nadrukkelijker komt dit naar voren bij het *gebed*: ‘Bidden is veranderen. Het gebed is de weg waarlangs Gods vernieuwing tot ons komt. Als we niet bereid zijn te veranderen zullen we het gebed als kenmerkend element van ons leven opgeven’ (38). Foster beschrijft het gebed als een *leerproces*: Bidden mag je leren! Als het over bidden gaat voelt een christen zich al gauw tekort schieten, maar ‘God ontmoet ons altijd op het punt waar we zijn en leidt ons vandaar rustig verder naar diepere dingen’ (40).

Gebed naar binnen, naar boven en naar buiten

Over het gebed heeft Foster later een heel boek geschreven en ook daarin staat de verandering centraal. Het is opgebouwd uit drie delen:

1. De beweging naar binnen. Op zoek naar de verandering die we nodig hebben.
2. De beweging naar boven. Op zoek naar de intimiteit die we nodig hebben.
3. De beweging naar buiten. Op zoek naar de bediening die nodig is.

Opnieuw benadrukt Foster dat we moeten beginnen waar we *zijn* en niet waar we menen dat we *horen te zijn*. ‘Bid zoals u kunt, niet zoals u niet kunt’ (19). Alleen *dóór* te bidden *léren* we bidden. ‘Geef Hem wat in u is, niet wat in u zou moeten zijn’ (24). Zelf bevindt hij zich tussen ‘de gebedsloze die ik eens was en de vurige bidder die ik hoop te worden’. Dat is herkenbaar. Ga gewoon op weg. Voor gebed zullen we nooit tijd *hebben*; we zullen er tijd voor moeten *maken*.

Fascinerend is zijn invalshoek dat gebed een blik is in het hart van God en dat hart ‘is een open wond van liefde’ (13). De meest beklagenswaardige mensen zijn zij die met droge ogen en koude harten door het leven gaan. Foster spreekt over ‘het charisma van de tranen’ dat de pijn van God voelt en verwoordt in het gebed. Deze innerlijke onrust schept paradoxaal genoeg ‘diepe vreugde’. Indringend schrijft hij ook over ‘het gebed der verlatenheid’.

Godverlatenheid is ten diepste genade, want zo leren we het af om God naar onze hand te zetten. Hij is niet ‘op afroep beschikbaar’; dat zijn alleen de afgoden. Het gaat niet om *onze*, maar om ‘*uw* wil geschiede’. Onze wil moet worden gekruisigd *en dat is goed nieuws*. Het

gaat niet om de *vernietiging*, maar om de *kruisiging* van de wil. En in het Evangelie volgt op kruisiging altijd opstanding!

Geld, seks en macht

In de inleiding is al opgemerkt dat Fosters spiritualiteit dicht bij het gewone leven staat. Dat mag wel blijken uit de titel van zijn boek 'Geld, seks en macht'. Volgens hem bevinden we ons als het over deze 'wereldse' onderwerpen gaat evenzeer op heilige grond, als wanneer we bezig zijn met prediking of aanbidding. Sterker, juist hier moet blijken wat onze prediking en aanbidding waard zijn!

Geld, seks en macht beheersen grote delen van het maatschappelijke leven en treffen ons tegelijk diep in ons persoonlijk leven. Al in Deuteronomium 17:14-20 lezen we hoe de koning op deze drie terreinen begrensd wordt. De oude kloostergeloften van soberheid, kuisheid en gehoorzaamheid, waren een duidelijke reactie op geld, seks en macht, en de puriteinen reageerden erop met ijver, trouw en orde. In dit boek zoekt Foster naar de antwoorden die wij er vandaag in onze context vanuit het Evangelie op dienen te geven. Daarbij waarschuwt hij niet alleen tegen de gevaren, maar wijst hij ook op de mogelijkheden om er op een goede, vruchtbare, ja *geestelijke* wijze mee om te gaan.

Zo schrijft hij zowel over de *duistere* als over de *lichte* kant van geld. Volgens Luther heeft een mens drie bekeringen nodig: van het hart, het verstand en de beurs. Jezus sprak volgens Foster vaker over geld dan over enig ander onderwerp, uitgezonderd het Koninkrijk van God. Geld is niet zomaar een neutraal ruilmiddel, maar 'een macht die een eigen leven leidt en erop uit is ons te overheersen' (30). Mammon kan harten winnen! Van deze macht zullen we eerst werkelijk *verlost* moeten worden, vóórdát we het kunnen gebruiken ten goede van het Koninkrijk van God. Voor al ons geld en al onze rijkdom geldt: 'Gegeven door God. Eigendom van God. Alleen gebruiken tot eer van God' (38). Dat vraagt om een volledige omkering van ons geefgedrag. De vraag is niet 'hoeveel van mijn geld moet ik afstaan aan God?', maar: 'Hoeveel van Gods geld mag ik voor mijzelf houden?'. Het gaat erom te leren hoe we geld kunnen bezitten zonder dat het geld ons bezit. Laat niet de inhoud van je portemonnee bepalen wat je wel of niet koopt, maar je leven in dienst van het Koninkrijk: 'Als het geld bepaalt wat we al dan niet aanschaffen, dan is het geld onze baas. Als God bepaalt wat we wel of niet aanschaffen, dan is God onze baas' (56).

Op vergelijkbare en evenwichtige wijze behandelt hij de onderwerpen seks en macht, waar hij bij het eerste onderwerp ethische radicaliteit en pastorale mildheid op zeldzame wijze weet te combineren.

Eén bron, zes stromen

Was in 'De nieuwe levenswandel' al duidelijk dat Foster put uit talrijke tradities, in zijn 'bronboek' *Streams of Living Water* wordt deze jarenlange studie van en omgang met de traditie vruchtbaar gemaakt. In dit boek gaat hij 'op zoek naar evenwicht vanuit de grote geloofstradities van de kerk' (Nederlandse ondertitel). Wat Foster hier doet, lijkt op wat Liebje Hoekendijk indertijd deed in haar bekende 'dwarslagen'. Daarin liet ze zien dat je christenen niet alleen kunt 'opdelen' op verticale wijze via hun verschillende kerkelijke denominaties, maar dat er dwars door die verschillende kerken horizontale balken lopen die mensen soms meer met elkaar verbinden, dan met hun 'verticale' geloofsgenoten. In schema zag dat er ongeveer zo uit:

dwarslaag	'ambt'	Trefwoorden	voorbeeld
1. De genade via de individuele, persoonlijke relatie met God	de evangelist	bekering, evangelisatie, stille tijd	John Bunyan, David Wilkerson, Billy Graham
2. de genade via de relatie met	de diaken	medemenselijkheid,	Albert vd Heuvel,

de medemens		verantwoordelijkheid, engagement	J.C. Hoekendijk, Abbé Pierre
3. de genade via de ambten, sacramenten en de liturgie	de priester	continuïteit, traditie, kerkelijk jaar	W.G. Overbosch, J. van der Werf
4. de genade via de leeroverdracht, de prediking en de bijbel	de leraar	grondslag, beginsel, leerhuis	J.J. Buskes, A. Kuyper
5. de vrijzinnigheid: anti-institutioneel, anti-dogmatisch en verbonden met de cultuur	?	vrijheid en verdraagzaamheid	J.L. Klink, W. Banning

Uit: Liebbe Hoekendijk, *Dwarsslagen in de christenheid*. Ten Have Baarn 1972

Foster onderscheidt zes ‘dwarsslagen’ die hij door de hele kerkgeschiedenis heen waarneemt. Deze verschillende tradities benadrukken ieder een bepaalde spirituele dimensie. Dimensies die elkaar niet tegenspreken, maar die elkaar aanvullen en zonder elkaar niet compleet zijn. Gezonde en evenwichtige geestelijke groei vraagt om ontwikkeling op al die zes verschillende terreinen. Dit is voor Foster teneer van belang, daar hij ze niet alleen tegenkomt in de kerkgeschiedenis, maar ook in de Schrift zelf en in het bijzonder in het leven en optreden van Jezus in de Evangelien. Hij leefde contemplatief, heilig, charismatisch, (sociaal) bewogen, evangelisch en sacramenteel. Het eerste hoofdstuk van het boek heet dan ook *Imitatio*: het goddelijke voorbeeld. In dit hoofdstuk worden al deze componenten in het leven van Jezus *in hun onderlinge samenhang* aangewezen en besproken. Vervolgens gaat Foster in de zes volgende hoofdstukken steeds op één stroming in aan de hand van een vast stramen: eerst behandelt hij een (kerk)historisch voorbeeld van iemand uit deze stroming, dan een bijbels voorbeeld en tenslotte een eigentijds voorbeeld. Daarna wordt de betreffende traditie ‘in kaart gebracht’, worden achtereenvolgens de kracht en de valkuilen ervan benoemd, om af te sluiten met het beschrijven van een aantal oefeningen om deze traditie te praktiseren⁷. In schema ziet het er zo uit:

	spirituele dimensie	focus	vertretpunt	Respectievelijk historisch, bijbels en eigentijds voorbeeld
	Contemplatief: Het door gebed vervulde leven	intimiteit met God en diepte van spiritualiteit	het verlangen naar een diepere, vitalere christelijke ervaring	Antonius van Egypte Johannes, de geliefde discipel Frank Laubach
	Heiligheid: Het leven dat deugd en een eenheid is	persoonlijke morele transformatie en het vermogen om ‘heilige gewoontes’ te ontwikkelen	de slijtage van het morele weefsel in het persoonlijke en sociale leven	Phoebe Palmer Jakobus, de broeder des Heren Dietrich Bonhoeffer

	Charismatisch: Het leven in de kracht van de Geest	de gaven van de Geest en de aanbidding	het verlangen naar Gods onmiddellijke tegenwoordig- heid temidden van zijn volk	Franciscus van Assisi Paulus William J. Seymour
	Sociale Gerechtigheid: Het leven in compassie	gerechtigheid en vrede in alle menselijke relaties en maatschappelij- ke structuren	de roep van het evangelie om recht en compassie onder alle volkeren	John Woolman Amos Dorothy Day
	Evangelisch: Het leven rondom het Woord	de verkondiging van het evangelie, het goede nieuws	de behoefte bij mensen om te zien dat het goede nieuws geleefd wordt en te horen dat het goede nieuws verkondigd wordt	Augustinus Petrus Bily Graham
	Incarnatieeel: Het sacramen- tele leven	het aanwezig stellen en zichtbaar maken van de werkelijkheid van de onzichtbare Geest in ons leven	de schreeuwende behoefte om God te ervaren als merkbaar aanwezig en actief in het dagelijkse leven	Susanna Wesley Besaleël Dag Hammerskjöld

Met dank aan Nynke Dijkstra-Algra op de Gemeentebouwconferentie Unie van Baptistengemeenten, februari 2006

Renovaré: vernieuwen

De slogan van Robert Webber⁸ zou die van Richard Foster kunnen zijn: De weg naar de toekomst loopt via het verleden. Wie vernieuwing zoekt kijkt eerst ‘achterom’. De visie van *Renovaré* is even eenvoudig als duidelijk: ‘a life of flaming love for God with all our “heart, soul, mind and strenght” (Deut. 6:4; Mk. 12:30)⁹. Dit leven is hier en nu mogelijk door een voortdurende terugkeer naar onze eerste liefde, Jezus ‘and falling in love with him over and over and over again’. En om het gaande te houden moeten we de ‘habits of the heart’ leren, de *oefening* in de godsvrucht. Want de eerste stap naar vernieuwing is ‘to become intentionally Godward in our orientation. Not self-oriented, not success-oriented, not church-oriented, not seeker-oriented, but God-oriented’.

Literatuur:

Richard J. Foster, *De nieuwe levenswandel. De weg naar een actieve beoefening van het geestelijke leven*, Novapres Utrecht 1983

Richard J. Foster, *Geld, seks en macht. Hoe ze het leven beheersen, opbouwend en verwoestend*, Gideon Hoornaar 1985

- Richard J. Foster and James Bryan Smith (ed.), *Devotional Classics*, Harper Collins San Francisco 1990
- Richard J. Foster, *Gebed. Waar het hart zijn thuis vindt*, Gideon Hoornaar 1992
- Richard J. Foster, *Gebeden uit het hart*. Gideon Hoornaar 1994
- Richard J. Foster and Emilie Griffin (ed.), *Spiritual Classics*, Harper Collins San Francisco 2000
- James Bryan Smith & Lynda L. Grayball, *Groeien in geloof en leven. Werkboek voor kleine groepen*, Ekklesia 2000
- Richard J. Foster, *Het feest van de navolging. Groeien in spiritualiteit*, Ekklesia Gorinchem 2000
- Nynke Dijkstra-Algra, *Renovare. Werkboek voor kleine groepen*, Ekklesia 2005
- Richard J. Foster, *Eén bron, zes stromen. Op zoek naar evenwicht vanuit de grote geloofstradities van de kerk*, Ekklesia 2007

¹ Latijn voor 'vernieuwen'. Zie www.renovare.org en www.renovare.nl

² Vgl. E.H. Petersons *A Long Obedience in the Same Direction*, IVP Downers Grove 2000, Ned. Vert. *Een zaak van lange adem. Discipelschap in een snelle maatschappij*, Navigator Boeken Driebergen 2002

³ *De nieuwe levenswandel. De weg naar een actieve beoefening van het geestelijke leven*, Novapres Utrecht 1983, later in een nieuwe Ned. vertaling en bij een andere uitgever uitgebracht onder de titel *Het feest van de navolging, Groeien in spiritualiteit*. Ekklesia Gorinchem 2000

⁴ HarperSanFrancisco 1998, met als ondertitel *Celebrating the Great Traditions of Christian Faith*, in 2007 verschenen in Ned. vertaling: *Eén bron, zes stromen. Op zoek naar evenwicht vanuit de grote geloofstradities van de kerk*, Ekklesia Ouderkerk aan den IJssel 2007

⁵ Foster gebruikt n.a.v. Jes. 57:20 het treffende beeld van de zee die 'vanzelf' slijk en modder produceert als resultaat van haar gewone beweging (p. 13)

⁶ Dietrich Bonhoeffer, *Navolging*, Ten Have Baarn 1972, p. 13-28

⁷ Inmiddels is er al veel meer literatuur beschikbaar om de verschillende stromingen verder te leren kennen en vooral te *beoefenen*, zowel in het Nederlands als in het Engels. Zie daarvoor in de literatuurlijst de Nederlandstalige 'werkboeken' en de Engelstalige 'Classics'.

⁸ Zie o.a. Robert E. Webber, *Ancient-Future Faith. Rethinking Evangelicalism for a Postmodern World*, Baker Books Grand Rapids 1999, en www.ancientfutureworship.com

⁹ Bill Samuel in *Richard Foster, Quaker Writer on Christian Spirituality* op <http://www.quakerinfo.com/foster.shtml>, bekeken op 16-11-2007. Ook de hierna nog volgende Engelse citaten komen uit dit artikel.